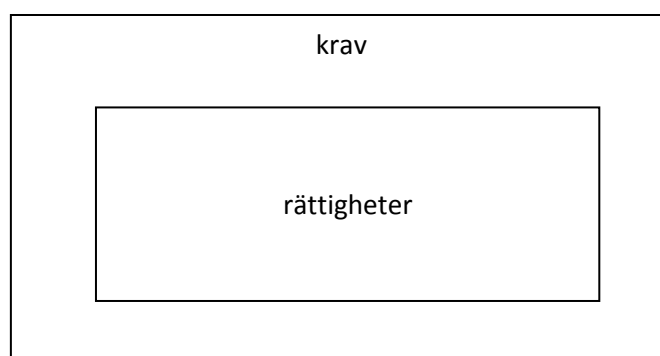

21. *Konsten att ställa krav och ge rättigheter*

Man hör ibland åsikten att man måste ställa krav på eleverna. Denna åsikt kan förstås utifrån begreppen möjlighetsrum och regel. Eva skapade ett möjlighetsrum av de båda reglerna "ni ska sitta två och två" och "ni får tävla". Den ena av dessa båda regler innebar förutsägbarhet, den andra oförutsägbarhet. När Eva hävdade detta möjlighetsrum – och det fick hon säkert anledning att göra nog så uttryckligen ibland – innebar detta att hon ställde krav, t.ex. krav på att eleven skulle gå tillbaka till sin plats; att hon skulle ställa detta krav var förutsägbart. Den andra regeln, den som sa att eleverna fick tävla, handlade om deras frihet; Eva krävde aldrig att två elever skulle börja tävla, där de satt två och två. Medan den första regeln ställde ett krav, gav den andra regeln en rättighet. De två reglerna reglerade dels ordningen, möjlighetsrummets förutsägbara vägg, dels friheten, möjlighetsrummets oförutsägbara innehåll. Reglerna sa vad man fick och inte fick göra, vad man skulle göra och vad man hade rätt att göra. Även om det inte framgår av min intervju med Eva hände det förmodligen att elever frågade henne "Fröken, kan vi få ... ?" och denna fråga handlade då om att utforska vilka möjligheter det aktuella möjlighetsrummet erbjöd, om dess regler för elevernas rättigheter. Ett sådant svar – oavsett det innebar tillåtelse eller förbud – var i fortsättningen regel, och detta oavsett den var nedskriven, eller ej.

Möjlighetsrums rättigheter avgränsas av krav

Att ställa krav i skolan handlar om kaos/frihet och ordning, om möjlighetsrum och deras väggar. Krav i skolan uppstår då lärare skapar möjlighetsrum som de sedan hävdar. Namnleken var ett möjlighetsrum och när Eva hävdade detta möjlighetsrum gjorde hon det genom att förvänta sig och begära av att eleverna att de skulle lyssna på henne och följa hennes in-

struktioner, men hon krävde inte att de skulle uppleva gemenskap, skulle lära sig namn och vara trygga. Eva krävde att eleverna skulle sitta på sina platser, men hon krävde inte att de skulle tävla i räkning. Regeln att man skulle *gå* genom biblioteket ställde ett krav på eleven, men uteslöt naturligtvis inte rätten att stanna vid en hylla och bläddra i böckerna.

Skolan är ett möjlighetsrum där en grundläggande regel är att eleverna ska följa lärarens instruktioner om möjlighetsrum, däremot finns ingen regel som ställer krav på eleverna att de ska lära sig. Lärandet är en rättighet som kan resultera i självorganisering, någonting oförutsägbart som kan uppstå ur kaos och frihet – inte till följd av ordning och krav. *Konsten att ställa krav och ge rättigheter* handlar därför om skolans krav på läraren och lärarens förmåga att skapa möjlighetsrum som tillgodoser elevernas rättighet att lära sig. Det är lärarens rätt och skyldighet att skapa möjlighetsrum och att hävda dessa, att ställa krav på att eleverna accepterar och följer möjlighetsrummets regler. Det är detta man kan förvänta sig av eleverna; att lyda lärarens instruktioner är ett krav som på ställs på dem.

På samma sätt som skolans regler ofta inte finns nedtecknade eller kanske inte ens formulerade som regler, uttrycks inte heller kraven i termer av krav; kraven uppträder oftast bara som förväntningar och tyst kunskap om rätt och fel.